

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโลกยุคโลกาภิวัตน์ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ เกิดภาวะการแข่งขันอย่างกว้างขวางและรุนแรง ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมทุก ๆ ด้าน เพื่อที่จะก้าวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงต้องมีการพัฒนาการศึกษาเพื่อเป็นการยกระดับความรู้พื้นฐานของประชาชนในประเทศ ให้มีความพร้อมที่จะรองรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รวมทั้งปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายในการปฏิรูปการศึกษา เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ อันเป็นเงื่อนไขสู่การพัฒนาระบบเศรษฐกิจ ให้คนไทยทั้งปวงได้รับโอกาสเท่าเทียมกันที่จะเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และมีปัญญาเป็นทุนไว้สร้างงานและสร้างรายได้ นำประเทศให้อยู่รอดจากระบบเศรษฐกิจและสังคมที่ผันแปรอยู่ตลอดเวลา โดยยึดหลักว่า การศึกษาสร้างคน สร้างงาน และสร้างชาติ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาประเทศเพื่อนำไปสู่สังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาการเรียนรู้ สังคมสมานฉันท์ เอื้ออาทรต่อกัน โดยนำแนวคิดปรัชญาหลักของการพัฒนาองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง (ชาชีวะวัฒน์ ศรีแก้ว. ม.ป.ป. : 3-5) เพื่อให้การจัดการศึกษาของประเทศบรรลุตามจุดหมายที่กำหนดจึงต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของชาติ เพื่อเป็นแนวทางของการจัดการศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ตลอดจนส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน

กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ขึ้น เพื่อเป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ ที่มีจุดประสงค์ที่จะพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนให้สูงขึ้น สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้บนพื้นฐานของความเป็นไทยและความเป็นสากล รวมทั้งมีความสามารถในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อตามความถนัดและความสามารถของแต่ละบุคคล หลักสูตรแกนกลางของประเทศเป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

สามารถนำไปใช้จัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งสำหรับการจัดการศึกษาทุกกลุ่ม เช่น การศึกษาพิเศษ การศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ เป็นต้น โดยมีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียน สถานศึกษาต้องนำสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดในหลักสูตรไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติและพลโลก ดังนั้น ในการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จึงได้เพิ่มเติมรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรสถานศึกษาไว้ค่อนข้างละเอียด เพื่อให้สถานศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ และมั่นใจ ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาได้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : คำนำ)

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดกลุ่มสาระการเรียนรู้ไว้ทั้งหมด 8 กลุ่มสาระ ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดยอาจจัดเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติ กลุ่มที่สอง ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์ และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2544 : 5)

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยกำหนดให้ ปีการศึกษา 2546 ให้ใช้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 4 ปีการศึกษา 2547 ให้ใช้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 5 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และ 5 และจะครบทุกชั้นเรียนในปีการศึกษา 2548 ทั้งนี้ ให้เริ่มใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในโรงเรียนนอกระบบและโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตร ตั้งแต่ปีการศึกษา 2545 เป็นต้นไป ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก 1166/2544 ลงวันที่ 2 พฤศจิกายน 2544 ดังนั้น สถานศึกษาแต่ละแห่งจะต้องจัดทำหลักสูตรที่สอดคล้องและสัมพันธ์กับหลักสูตรแกนกลาง โดยสถานศึกษามีการจัดทำสาระของหลักสูตร ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

หลังจากที่ใช้หลักสูตรศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มาระยะหนึ่ง กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้มีการสรุปการติดตามและประเมินผลการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนเครือข่าย โครงการวิจัยติดตามผลและประเมินผลการพัฒนาหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา พบปัญหาในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา คือ ครูเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาไม่ชัดเจน ครูขาดความมั่นใจในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เวลาในการจัดทำหลักสูตรไม่เพียงพอ และบุคลากรมีภาระงานมาก (กรมวิชาการ. 2545ก : บทคัดย่อ) และได้ศึกษาวิจัยสรุปผลการติดตามและประเมินผลการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนนำร่อง โครงการวิจัยติดตามผลและประเมินผลการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสถานศึกษา ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 ที่มีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการจำนวน 162 โรงเรียน พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาในเรื่อง ของสื่อเทคโนโลยียังไม่มีความพร้อม บุคลากรตลอดจนครูอาจารย์ไม่เข้าใจเนื้อหาสาระและ การจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา ห้องสมุดที่จะเป็นแหล่งค้นคว้าของการเรียนที่เน้นนักเรียน เป็นศูนย์กลางมีหนังสือจำนวนน้อย (กรมวิชาการ. 2545ข : บทคัดย่อ)

นอกจากนี้ สุธา พงศ์ถาวรภิญโญ ได้ทำการวิจัยการติดตามผลการบริหารจัดการ หลักสูตรสถานศึกษา การศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตการศึกษา 12 โดยศึกษากับโรงเรียนนำร่อง และโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตร ปีการศึกษา 2546 ในเขตการศึกษา 12 ปัญหาที่พบคือ สถานศึกษา มีเวลาในการเตรียมความพร้อมน้อย บุคลากรและชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักสูตรยังไม่เพียงพอ ขาดความชัดเจนในการจัดทำสาระหลักสูตร ครูมีภาระงานอื่น ๆ มากทำให้มีเวลาในการจัดทำสาระหลักสูตรไม่เต็มที่ สถานศึกษาขนาดเล็กที่มีครูจำนวนน้อยมี ภาระในการจัดทำหลักสูตรมาก ขาดแคลนครูที่เชี่ยวชาญในการสอนตามกลุ่มสาระ ครูบางส่วน ยังไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน สถานศึกษาขาดเอกสารประกอบการจัดทำสาระหลักสูตร และแหล่งเรียนรู้ตามสาระหลักสูตร ครูยังขาดความชัดเจนและขาดเครื่องมือวัดผลและประเมินผล ที่มีคุณภาพ ขาดผู้นิเทศที่มีความรู้ ความเข้าใจหลักสูตร การนิเทศของสถานศึกษายังไม่เป็น ระบบและต่อเนื่องเท่าที่ควร การสรุปการดำเนินงานและนำข้อมูลจากการใช้หลักสูตรไปพัฒนา การบริหารจัดการหลักสูตรยังดำเนินการไม่เต็มที่ (สุธา พงศ์ถาวรภิญโญ. 2546 : 150-151)

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่ง ที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในระยะเริ่มต้นของการ เปลี่ยนแปลงการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานดังกล่าว ย่อมส่งผลกระทบต่อ การดำเนินการ เช่นเดียวกันกับสถานศึกษาในสังกัดอื่น โดยเฉพาะเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เช่น

ครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตามแนวทางที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลและเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางในการพัฒนา ปรับปรุง การดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดจุดมุ่งหมายของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4
2. เพื่อศึกษาปัญหาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตามแนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ใน 8 ด้าน คือ

1. ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์
2. ด้านการจัดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา
3. ด้านการจัดทำสาระของหลักสูตร
4. ด้านการออกแบบการเรียนรู้
5. ด้านการออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
6. ด้านการกำหนดรูปแบบ วิธีการและเกณฑ์การตัดสิน การวัดและประเมินผล
7. ด้านการพัฒนากระบวนการส่งเสริมสนับสนุน
8. ด้านการเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 จำนวน 16 โรงเรียน จำแนกเป็น บรรพชิต 104 รูป และ คฤหัสถ์ 110 คน รวม 214 รูป/คน

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ (Independent variable) ได้แก่ ครูผู้สอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 จำแนกเป็น 4 จังหวัด คือ จังหวัด นครสวรรค์ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดพิจิตร และจังหวัดเพชรบูรณ์

2. ตัวแปรตาม (Dependent variable) มี 2 ตัวแปร ได้แก่

2.1 สภาพการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ตามแนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา จำแนก ออกเป็น 8 ด้าน ดังนี้

- 1) ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และคุณลักษณะ อันพึงประสงค์
- 2) ด้านการจัดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา
- 3) ด้านการจัดทำสาระของหลักสูตร
- 4) ด้านการออกแบบการเรียนรู้
- 5) ด้านการออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
- 6) ด้านการกำหนดรูปแบบ วิธีการและเกณฑ์การตัดสิน การวัดและ ประเมินผล
- 7) ด้านการพัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุน
- 8) ด้านการเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

2.2 ปัญหาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4

นิยามศัพท์เฉพาะ

สภาพการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง สภาพการดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ตามแนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ใน 8 ด้าน คือ ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านการจัดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดทำสาระของหลักสูตร ด้านการออกแบบการเรียนรู้ ด้านการออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการกำหนดรูปแบบ วิธีการและเกณฑ์การตัดสิน การวัดและประเมินผล ด้านการพัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุน และด้านการเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

ปัญหาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 ตามแนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ใน 8 ด้าน คือ ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้านการจัดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดทำสาระของหลักสูตร ด้านการออกแบบการเรียนรู้ ด้านการออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ด้านการกำหนดรูปแบบ วิธีการและเกณฑ์การตัดสิน การวัดและประเมินผล ด้านการพัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุน และด้านการเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง แผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษา ที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน รวมถึงลำดับขั้นของมวลประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สะสม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน สังคม และโลกอย่างมีความสุข

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้น เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ตามระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2546

เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 หมายถึง โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดพิจิตร และจังหวัดเพชรบูรณ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงสภาพและปัญหาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4
2. ได้ข้อมูลสำหรับใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4
3. ได้แนวทางในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา สำหรับครูผู้สอน และผู้เกี่ยวข้อง ตลอดทั้งโรงเรียน และหน่วยงานอื่น ๆ